

3. Веретенников Д. Б. Метод исследования исторического развития планировочных структур// Градостроительство и архитектура: Вестник СТАСУ.- 2014. №4. – с. 6 - 9.
4. Осиченко Г. О. Морфологія міста // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник – К., КНУБА, 2006. – Вип. 16. – с. 245 - 254.
5. Осиченко Г. О. Інтегральний метод районування в містобудуванні// Містобудування та територіальне планування. Науково-технічний збірник. Вип.18 – К., КНУБА, 2004 – С. 138-148.

Аннотация

В статье рассматриваются методы исследований исторических городов и населенных пунктов. Сделаны выводы о необходимости расширения методов анализа и привлечения междисциплинарных методов исследований.

Ключевые слова: методы исследований, эволюция, исторические города и населенные пункты, историко - архитектурный опорный план, историко - культурное наследие.

Abstract

Research methods of historic cities and settlements are considered in the article. Conclusions on the need for increased methods of analysis and attracting of interdisciplinary methods been made.

Keywords: research methods, evolution, historical cities and towns, historical - architectural support program, historical - cultural heritage.

УДК 72.025.4

Орленко М. І. ,
канд. техн.наук,
президент корпорації “Укрреставрація”

ПІДСИЛЕННЯ АРХІТЕКТУРНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОБ'ЄКТІВ РЕСТАВРАЦІЇ ПРИРОДНИМИ СКЛАДОВИМИ

Анотація: в статті на прикладі видатних об'єктів корпорації “Укрреставрація” розглядаються прийоми підсилення естетичних властивостей архітектури. На прикладах унікальних київських пам'яток проаналізовано зв'язок архітектури, природного ландшафту та водних масивів. Зазначено, що вдалий вибір місця для об'єкту не завжди враховував специфічні особливості ґрунтів основи.

Ключові слова: природний ландшафт, унікальні об'єкти, реставрація, архітектура, вода.

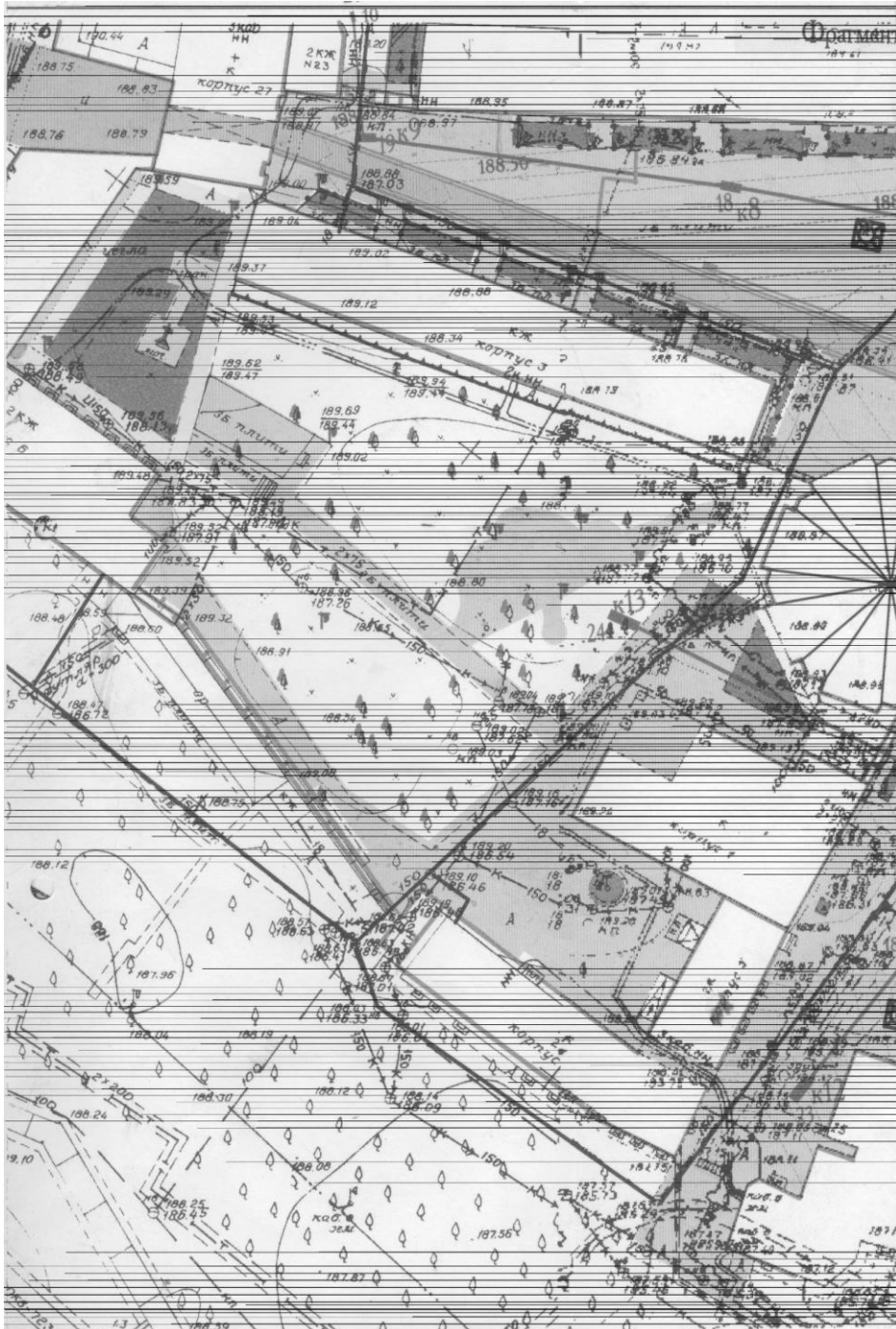
У кожного народу, кожної нації є свої одвічні, сакральні символи, без яких їх просто неможливо уявити, тому відтворення і реставрація таких об'єктів – це надзвичайно відповідальна місія, покладена на реставраторів. Успенському собору Києво-Печерської Лаври, святині, що дев'ять з половиною століть тому постала на Печерських пагорбах, православне християнство зобов'язане тим, що за свою майже тисячолітню історію, впродовж життя тридцяти людських поколінь, вона була його форпостом та осередком активного поширення Божого слова на східнослов'янських землях. Близько двадцяти років точилися дискусії між архітекторами і науковцями щодо доцільності та технології відбудови цього унікального храму, за легендою збудованого за велінням самої Богородиці на Дніпрових кручах і варварськи зруйнованого під час Другої світової війни, аж нарешті він повернувся з небуття і знову, як колись, сяють його золоті бані над Печерськими пагорбами.

Під час здійснення реставраційних та відновлювальних заходів на об'єктах архітектури реставраторам доводиться вирішувати цілий комплекс проблем, не обмежуючись безпосередньо здійсненням протиаварійних ремонтно-реставраційних заходів [1,2,3]. Як свідчить багаторічний досвід практичної діяльності корпорації “Укрреставрація”, під час проведення реставрації пам'яток увага приділяється також вирішенню містобудівних задач, а саме забезпеченню огляду пам'ятки з різних точок, організації під'їздів і підходів, транспортних розв'язок. Крім цього, благоустрій прилеглої території передбачає також і озеленення та влаштування дорожнього покриття території (рис.1).

На прикладі таких унікальних ансамблів, як Софійський монастир, Михайлівський Золотоверхий монастир, Верхня і Нижня Лавра можна пересвідчитись, яку важливу роль в формуванні цих ансамблів відіграє природна складова, а саме рельєф, озеленення, включення за можливості водних масивів [1,2,3]. Від давніх часів ключові об'єкти, які мали символічне значення для міста і країни в цілому, розміщували на найбільш виразних місцях рельєфу, а саме на кромці високих берегів річок, на берегах озер, бажано так, аби об'єкт мальовничо відбивався у воді. Якщо природних озер не було, на основі природних джерел влаштовували штучні озера (тут варто згадати Свято-Пантелеймонівський храм у Феофанії, собор Китаївської пустині та ін.)

Якщо проаналізувати архівні світлини Києва і порівняти їх з сучасною ситуацією, можна помітити, що до революції вздовж високої кромки правого берега Дніпра виразно прочитувались доміанти – храми і дзвіниці Києво-Печерської Лаври – Військово-Микільський собор з дзвіницею – Михайлівський Золотоверхий монастир з дзвіницею – Всіхсвятська церква – Андріївська церква. Внаслідок послідовного знищення культових споруд і

поступової заміни культових доміант об'єктами громадської та житлової архітектури силует правого берега Дніпра докорінно змінився. Якщо спробувати проаналізувати сучасну містобудівну ситуацію, то роль доміант поступово переходить до більш масивних і більш високих житлово-офісних комплексів.

Рис.1. Проект благоустрою прилеглої до відтвореного Успенського собору території.

З точки зору сприйняття унікальних об'єктів ця ситуація є вкрай негативною і небезпечною, оскільки порушується правило охоронних

територій, коли навколо унікальних об'єктів будівництво або взагалі заборонене, або повинно вестись із значними обмеженнями. В разі порушення зонінгу об'єкт втрачає свою естетичну привабливість.

Розуміння специфіки формування визначних ансамблів та комплексів дає змогу усвідомити, чому вони справляли і досі справляють такий величезний вплив.

Успенський собор Києво-Печерської Лаври був не просто великим храмом Києва поряд з багатьма іншими, він мав символічне значення Дому Божої Матері, тому розташовування собору в розпланувальній структурі Верхньої Лаври було таким, аби виявити акцентну роль Успенського собору шляхом орієнтації на його головний вхід вісі через Троїцьку надбрамну церкву та орієнтації на його бічний вхід на північному фасаді вісі через арку Всіхсвятської церкви над Економічною брамою. Навколо собору залишався незабудованим вільний простір, який не лише відповідав потребам церковних відправ за участю великої кількості священнослужителів та мирян, але й допомагав спостереженню собору з різних боків без викривлень сприйняття. Не випадковим було і розташування в безпосередній близькості до Успенського собору, але все ж на певній відстані від нього Великої Лаврської дзвіниці, яка з часів бароко була найвищою спорудою Києва і України. Дзвіниця поставлена таким чином, аби з її оглядового майданика можна було побачити повністю “п'ятий фасад” Успенського собору – дахи з золоченими банями і пишним декором, а також наколишню монастирську забудову, яка є наче фоном, своєрідною оправою для сприйняття Успенського собору. Певною мірою фоновими по відношенню до Успенського собору є і інші розташовані недалеко лаврські храми – Троїцька надбрамна церква, Всіхсвятська церква, Трапезна церква. Незважаючи на унікальність кожного з названих храмів, найбільш вирашне місце верхнього плато відведено саме Успенському собору, і його виразний архітектурний образ підсилено природним рельєфом. Тут варто сказати і про систему озеленення. Як видно по архівних світлинах, навколо собору було негусте озеленення, однак воно було значно нижчим загальної висоти храму і не заважало його сприйняттю.

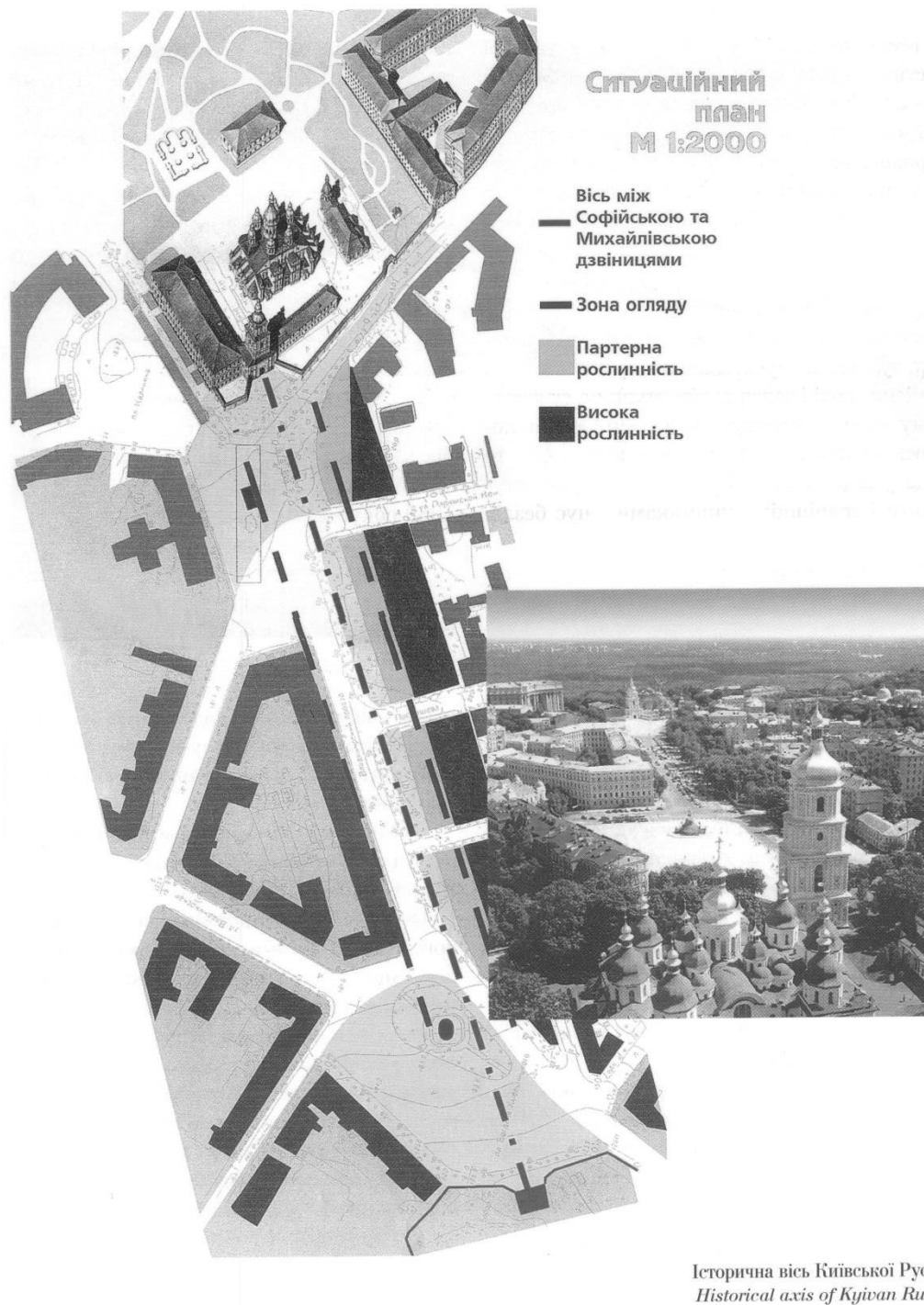
Ансамблі Верхньої і Нижньої Лаври знаходяться на певній відстані від русла Дніпра, однак водний масив, який раніше був ширшим і глибшим (як тут не згадати, що “редкая птица долетит до середины Днепра”), відігравав важливу роль при сприйнятті кромки правого берега Дніпра, увінчаного ансамблем Лаври. Сприйняття сяючих під сонцем золотoverхих лаврських храмів, які височіли стрункими домінантами на тлі синього полуденного неба чи чорними силуетами на тлі багряно-червоного вечірнього неба справляло неповторне враження.

На подібний всебічний огляд був розрахований і Михайлівський Золотоверхий монастир, з собором, який також мав певне символічне значення, бо був присвячений небесному покровителю Києва – святому Архистратигу Михаїлу. Саме тому місце для цього знакового собору-символу вибиралось не випадково: це було найбільш візуально вирашне місце верхнього плато Старого Києва, яке спостерігалось з великої відстані з боку низинного лівого берега і з русла Дніпра, крім цього, дзвіниця монастиря не перекривала головний фасад Михайлівського собору (вона стоїть трохи осторонь і попереду), до того ж, через дзвіниці Софійського і Михайлівського монастирів пролягла символічна-таки сакральна православна вісь ще з часів Київської Русі. Якщо подивитись на два монастирські ансамблі комплексно, то обидва собори – Михайлівський і Софійський – розташовані дзеркально відносно осі, яка проходить через дві дзвіниці – Софійський собор (теж не перекритий дзвіницею) – справа від осі, Михайлівський Золотоверхий собор – з відступом вліво від осі.

Важливу роль в формуванні двох ансамблів відігравали зелені насадження, які формували природний фон навколо соборів, але не заважали їх всебічному огляду.

Рис.2. Загальний вигляд Верхньої Лаври з Дніпра. Листівка поч. XX ст.

Рис.3. Загальний вигляд ансамблю Михайлівського Золотоверхого монастиря і унікальна сакральна вісь між двома дзвіницями

Таким чином, аналізуючи унікальні поодинокі об'єкти з точки зору аналізу їх природного оточення, варто зазначити наступне:

– в комплексі з реставраційними заходами повинні проводитись роботи з благоустрою території, які підвищують естетичні властивості об'єктів (рис. 1);

– як свідчить вітчизняний реставраційний досвід, унікальність багатьох об'єктів забезпечувалась не лише їх символічним значенням, унікальними архітектурними властивостями, а й завдяки максимальному врахуванню властивостей природного рельєфу та водних масивів (рис. 2, 3);

– водночас варто зазначити, що найбільш виражені видові майданчики, де були зведені унікальні об'єкти, не завжди були найкращими з точки зору ґрунтів основи, і з часом це створило багато проблем і призводило до аварійного стану будівель (варто згадати нерівномірну просадку фундаментів Михайлівського Золотоверхого собору, Успенського собору, “Будинку з химерами” через просадкові ґрунти основи, які багаторазово зволожувались, що призводило до появи тріщин в фундаментах і наземній частині) [1, 2, 3].

Література

1. Звіт про інженерно-геологічні вишукування на ділянці відтворення комплексу Михайлівського Золотоверхого монастиря. Том 5, кН.1. – К., 1996.

2. НАНУ Інститут геологічних наук. Звіт про науково-дослідну роботу “Комплексні інженерно-геологічні дослідження для проекту відтворення Михайлівського Золотоверхого монастиря та інженерної підготовки Михайлівської гори в м. Києві”. – К., 1996.

3. Сіткарьова О.В. Успенський собор Києво-Печерської Лаври / О. В. Сіткарьова. – К., 2000 – 232 с.

Аннотация

В статье на примере выдающихся объектов корпорации “Укрреставрация” рассматриваются приемы усиления эстетических свойств архитектуры. На примерах уникальных киевских памятников проанализирована связь архитектуры, природного ландшафта и водных массивов. Отмечено, что выбор места для объекта не всегда учитывал специфические особенности ґрунтов основания.

Ключевые слова: природный ландшафт, уникальные объекты, реставрация, архитектура, вода.

Annotation

In article were examined the methods of intensification of aesthetic features of architecture on the examples of famous objects of “Ukrrestavratsiya” corporation. On the examples of the unique Kyivan monuments was analyzed the connection between architecture, natural landscape and water massives. It was noted that the choice of the object’s place not always took in account the specific peculiarities of soils in basement.

Key words: natural landscape, unique objects, restoration, architecture, water.